

ONDOKUZ MAYIS
ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

SAMSUN
İLİM YAYMA VE EĞİTİM
VAKFI

HADİS'İN DÜNÜ- BUGÜNÜ VE GELECEĞİ SEMPOZYUMU

(14-15 EKİM 1993)

SAMSUN
1993

RİVAYETLERİN HZ. PEYGAMBER'E AİDİYETİNİ TESBİTTE AKLIN ROLÜ

Arş. Gör . Yavuz Ünal

Rivayetlerin, Hz. Peygamber' e aidiyetini tesbitte aklın rolünün ne olduğu ve bu rolün alan ve sınırının nasıl belirleneceği, hadis tenkidinin başladığı andan günümüze kadar bir usul problemi olarak gündemi işgal etmektedir. Bu sorunun sürekli gündemde kalmasına bizzat aklın tanımında ve fonksiyonunda ittifak edilememesi, dolayısıyla sağlıklı bir yöntemin ortaya konulamaması neden olmaktadır. Zira akla verilen anlam ve fonksiyon kişiden kişiye, kültürden kültüre değişiklik arz etmektedir. Mefhumunda ittifak edilemeyen böyle bir kavram üzerine genel geçer bir kuralın bina edilmesi de imkansız gözükmektedir.

Rivayetlerin Hz.Peygamber'e aidiyetini tesbitte aklın rolünü tayin edebilmek için öncelikle akıldan ne anlaşıldığı, zihnî, bedenî, duygusal, sosyal ve kültürel etmenlerle değişip değişmediğinin irdelenmesi; sonra da rivayetlerin mahiyet itibariyle değerlendirilip verilen bilgilerin aklın idrak alanı içerisine girip girmediğinin tetkik edilmesi gerekmektedir .

Hadis usülünde, rivayetlerin akla aykırı yani maküle muhalif olmayacağı bir prensip olarak kabul edilmiş¹ olmasına rağmen aynı rivayet hakkında, aynı gerekçeyle iki muhaddis birbirine taban tabana zıt hükümler ortaya koyabilmektedir. Yani araştırmacılar birinin akla aykırı olduğu gerekçesiyle kabul etmediği bir rivayeti diğeri makül görüp kabul etmekte; hatta onu bir prensip haline getirebilmektedir. Misallendirecek olursak Ureyneliler hadisinde² geçen deve idrarının içilmesini Ebu Hanife kerih görmüş, diğeri bir ifadeyle Hz.Peygamber'in deve idrarı içilmesi yolundaki tavsiyesini akla muhalif bulmuş, dolayısıyla bu rivayeti kabul etmemiştir.

1 Suyuti, *Tedribü'r - Râvî*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 3. b., Beyrut, 1989, c.1, 233; Zübeyr Sıddıkî, *Hadis Edebiyat Tarihi*, trc .Y. Ziya Kavakcı, İrfan Yay., ist .,1966, s.173

2 Ureyne kabilesinden bir cemaat Medine'ye gelmişlerdi. Tutuldukları hastalık nedeniyle orada kalmak istemediler. Hz. Peygamber onlara, Beytü'l-Male ait develerin bulunduğu yere gidip orada kalmalarını ve develerin sütünden ve idrarından içmelerini emretti. Onlar da bunu yaptılar, sıhhatleri yerine geldi. Sonra çobanları öldürerek develeri sürüp götürdüler. Bu haber Hz. Peygamber'e ulaşınca arkalarından adam gönderdi. Onları yakalayıp getirdiler, ellerini ayaklarını kesip, gözlerini çıkardılar ve Harre denilen yere attılar. Su istedikleri halde su verilmedi. Bu şekilde ölüp gittiler. (Buhari, Vudu, 66; Meğazi ,36; Tıb, 6, 29; Müslim, Kasâme, 9-19; Ebû Davud, Hudud, 9, Tirmizi, Tahare, 55; Nesâî, Tahrîmü'd-Dem,7).

Oysaki talebesi İmam Muhammed, aynı rivayeti akla muhalif bulmamış hatta onu bir prensip olarak kabul edip, fıkhını onun üzerine bina etmiştir.³

Ayrıntılı olarak konuyu ele almak bu tebliğin alanını ve süresini fazlaca zorlayacağı için kısaca değinmekle yetineceğiz. Genel olarak bakıldığında ilk dönem İslâm düşünürlerinin akıl tanımları şu düşünceler etrafında odaklaşmaktadır. Akıl, insanın yaratılışında bulunan potansiyel bir güç olup kişinin deney, gözlem ve aklî faaliyetleriyle gelişir. O, doğru-yanlış, tutarlı-tutarsız gibi mantıksal analizlerin yanı sıra güzel-çirkin gibi bazı ahlakî ve estetik hükümleri oluşturabilecek ya da kavrayabilecek bir yetidir. Hatta o, bazı bilginlere göre, nesnelere hakikatini, yani metafiziksel gerçekliği yakalamak suretiyle Allah'ın varlığına ulaşabilecek bir melekedir.⁴

Bu görüşler, onların aklîlik ya da mantıklılık adı altında yaptıkları bir takım hadis tenkidiyle birlikte değerlendirilmelidir. Çünkü akıl gibi, aklîliğin ne olduğu hususu da oldukça kaypak ve izafidir.

İlk dönem İslam bilginlerinin hadis tenkidinde dayandıkları kaynaklar incelendiğinde görülecektir ki bunlar ya basit bir takım mantıksal analizler, ya sağduyu düzeyinde bilgi sağlayan tecrübe verileri, ya o günkü toplumda yürürlükte bulunan ahlakî ve geleneksel toplum değerleri ya da vahiydir. Örneklendirecek olursak :

"Patlıcan ne maksatla yenirse, onun için olur" ve "Patlıcan bütün hastalıklara şifadır" gibi rivayetler "patlıcan mideyi doldurmaktan başka bir şey yapmaz" ⁵ şeklindeki bilgiye aykırı olduğu için akla muhalif bulunmuş ve reddedilmiştir.

"Konuşurken aksırmak kişinin doğru konuşmasının delilidir." rivayeti "aksırığın yalan ve doğruyla bir münasebeti olmaz"⁶ gerekçesiyle akla aykırı bulunup reddedilmiştir.

"İnsanların en yalancıları, boyacılar, dikiciler ve terzilerdir." Bu rivayet "Görüp duyduklarımız bu rivayeti reddeder. Çünkü bunlardan çok

3 Abdullâh b. Muhammed b.Mevdûd , el-İhtiyar li Ta ' lili 'li - Muhtar, Çağrı Yay., İst.,1980, s.34.

4 Bkz. Salahadin el- Münci, el- İslam ve 'l- Akl, ss.9 -12

5 Aliyyü 'l Karî, Zayıf Hadisleri Öğrenme Metodu, trc. Ahmet Serdaroğlu, İlim Yay., İst .,1986,s.140.

6 Aliyyü'l - Karî, a.y.

dafa fazla yalancılara bulunduğunu görmekteyiz."7 şeklindeki basit bir tecrübeye dayanılarak reddedilmiştir.

Her düşünürün yaşadığı dönemin genel dünya görüşlerinden etkilendiği ya da zihniyet modellerinden biri içinde yer almak durumunda kaldığı gerçeğinden hareket edersek, aklilik kavramı ile zihniyet ya da dünya görüşü arasındaki bağlantıyı tesbit etmemiz mümkün olur. Zira zihniyet çeşitli mensubiyet gruplarıyla ilgili değerler dizisinden oluşmaktadır. Kültürden kaynaklanan tutumlar, idaller ve alışkanlıklar gibi başlıca etki öğeleri bilinçsizce yaşanır. Öte yandan geniş kültürel grubumuzun değerleri (İslam Medeniyeti gibi) kendi ulusal kültür grubumuzun değerleri (Türk kültürü gibi) ve içinde yaşadığımız daha dar grupların değerleri (ailemiz ve meslekî grubumuz gibi) de zihniyetin oluşmasında önemli faktörlerdendir.⁸

Bu durumda, yukarıda kısaca değinmeye çalıştığımız kaynaklardan elde edilen bilgilerin, bir takım mantıksal analizlerde öncül ya da önerme olarak kullandıklarını söyleyebiliriz. Mesela Ebu Hanife, idrarın pis kabul edilmesinden hareketle Hz. Peygamberin böyle bir şey söylemesini muhal görmektedir. Daha genel bir misal vermek gerekirse dünyanın döndüğünü bilmeyen yani dönmediğine inanan bir insan, kainatla ilgili akıl yürütmelerinde öncül olarak bu inancını seçecek, dolayısıyla ona göre aklî olan, bu inancıyla uygunluk arzeden mantıksal çıkarımlar olacaktır. Dünyanın döndüğünü bilen modern insan için ise aklî olan, bu bilgisine uygun düşen mantıksal sonuçlardır. Öyleyse birbirine tamamen ters düşebilen sonuçlar ortaya koyan ve aklî eylemlerin yönünü belirleyen bir takım hususlar vardır. İşte bunlar, bildiğimiz kadarıyla, inançlar, zihniyetler, kişi ve toplumun bilgi düzeyi ve diğer kültürel unsurlardır.

Bu durum bize aklî olanla, sürekli gelişen bilim arasında yakın bir ilişki olmakla birlikte, aklîliğin bilimsellikten daha geniş bir anlama sahip olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, aklîliğin bilimsel bilgi ve inançları, kısacası hakikat diye benimsenen her şeyi konu edinebileceğine işaret etmektedir. Sonuçta ise aklîliğin hakikat anlayışına bağımlı bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda hadis tenkidine yeltenen her araştırmacının, sahip olduğu hakikat anlayışı çerçevesinde akla bir rol verebileceğini dikkatlerden uzak tutmamak gerekmektedir. Sözgelimi bir zâhirinin, bir şînin, bir gelenekçi veya bir modernist İslam bilgininin

⁷ Aliyyü'l - Karî , a.y.

⁸ Alex Mucchielli, *Zihniyetler*, İletişim Yay ., İst., 1991, s.s. 47,52

aynı rivayete bakış tarzı, sahip oldukları hakikat anlayışına, yani zihniyetlerine bağlı olarak belirleneceği için muhtemelen farklı olacaktır.

Akıl üzerinde kısaca durduktan sonra, konuyu genel olarak değerlendirmek amacıyla rivayetlere göz atmak istiyoruz. Bu noktada gerek bağlayıcılık gerekse güvenilirlik açısından konuyu ele alabilmemiz için rivayetlerin isnad edildiği kaynağın ve bizzat rivayetlerin mahiyetinin tetkik edilmesi gerekmektedir.

Rivayetlerin isnad edildiği kaynak ifadesiyle kastedtiğimiz bizzat Hz. Peygamberin kendisidir. Sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek için, Hz. Peygamber, hem bilgi kaynağı, hem de masumiyeti açısından ele alınması gerekmektedir.

Hz. Peygamber'in bilgi kaynaklarının birincisi hiç şüphesiz Vahiydir. O'na vahyolunmuş, kendisine vahyolunana insanlara tebliğ⁹ ve tebyin¹⁰ etmekle yükümlü kılınmış, kendisine vahyolunana tâbî olması açısından da inananlara örnek¹¹ olarak tayin edilmiştir.

Hz. Peygamber'in bilgi kaynaklarından ikincisi ise tecrübedir. O, gerek kendi tecrübesini, gerekse toplumun tecrübesini kaynak olarak kullanmıştır. Örneklendirecek olursak, Müslim, Ebû Davud, Tirmizi ve Nesâî'nin naklettiği şu hadisi zikredebiliriz:

"Hamile kadının çocuk emzirmesini yasaklamayı düşünmüştüm. Romalılara ve İranlılara baktım, gördüm ki onlar böyle yapıyorlar fakat çocuklarına herhangi bir zarar gelmiyor."¹²

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber kendi yaşadığı toplumun dışındakilerin bile tecrübesini kullanmıştır.

Burada Hz. Peygamber'in tecrübesine dayanarak söylediği bir sözle ilgili rivayetin, daha sonra aksi ortaya çıkması durumunda onun masumiyetine zarar verip vermiyeceği konusuna da kısaca değinmek gerekmektedir. Zira bu, konunun anlaşılması için zorunlu gözükmektedir. Hz. Peygamberin masumiyetini tartışan alimlerden hiçbirisi, O'nun tebliğ ve tebyin görevini ifası ve kendisine vahyolunana tabi olması dışında bu konuyu ele almamışlardır. Zaten böyle bir yaklaşım, onun

9 Maide, 5/67.

10 Nahl, 16/44

11 Ahzab, 33/21.

12 Müslim , Nikah ,140-141 ; Ebû Davud , Tıb, 16; Tirmizî, Tıb, 27; Nesâî, Nikah, 84.

hayatından bize ulaşan rivayetlere de aykırı düşerdi. Nitekim o, Tebük savaşına katılmak istemeyen münafıklara izin vermesi yüzünden Cenab-ı Hakkın itabına maruz kalmış¹³ ve Bedir esirlerini fidye karşılığı serbest bırakması da uygun görülmemiştir.¹⁴ Ayrıca sahabenin uyarısı üzerine bazen görüşlerini de değiştirmiştir. Burada hurma aşılama hadisi ve Bedir kuyuları başında Hubab b. Münzir'le aralarında geçen konuşma misal olarak zikredilebilir. Olay şu şekilde gerçekleşmiştir: Bedir gazvesinde Hz. Peygamber karargahını ilk kuyunun başına kurmuştu. Bunun üzerine Hubab b Münzir Rasulullah'a gelerek, oraya kendi görüşüyle mi, yoksa vahiyle mi konduğunu sordu. Rasulullah'ın kendi görüşü olduğunu bildirmesi üzerine Hubab görüşünü açıklamış, Allah Resulü de onun görüşünü uygun bulduğu için, işaret ettiği son kuyunun başını karargah olarak seçmiştir. ¹⁵

İşte böyle bir rivayete dayanarak hiç kimse Hz. Peygamber'in masum olmadığını söylememiştir. ¹⁶

Nakli farklı da olsa, her ikisi de rivayet olduğu için Kur'an ve Sünnet arasında ayırım yapmaksızın bazı örnekler verip onların üzerinde konuyu genel olarak değerlendirmek istiyorum.

Kur'an'dan Örnekler:

Enbiya suresi 68 ve 69. ayet-i kerimlerinde zikredilen İbrahim (a.s.)'ın, Nemrut ve kavmi tarafından ateşe atıldığında ateşin onu yakmaması;¹⁷

Bakara suresi 63 ve 93; Nisa suresi 154 ve A' raf suresi 171. ayet-i kerimlerinde geçen dağın havada tutulması;

Yine Bakara suresi 260. ayet-i kerimesinde geçen, kesilip her bir parçası bir dağa konulmuş kuşların çağrılınca gelmesi;

Ankebut suresi 14. ayet-i kerimesinde geçen Nuh (a.s.)'nın 50 yıl eksiğiyle 1000 yıl yaşaması;

13 Tevbe, 9/43

14 Enfal, 8/67- 68,

15 el- Hakîm en - Neysâbü'rî, el -Müstedrek ale ' s -Sahihayn, (I -IV) Beyrut ,trs., IV, 427

16 Tartışmalar için bkz. Fahreddin Razi , İsmetü ' l - Enbiya , Kahire , 1986, s39- 40.

17 Enbiya, 21/68 -69.

Bakara suresi 259. ayet-i kerimesinde geçen, bir kişinin yüz yıl öldürülüp sonra diriltilmesi akılla veya bugünün zihin yapısıyla izahı mümkün olmayan şeylerdir. Zira bildiğimiz ateş yakar, parçalanan kuş tekrar hareket edemez, insan da 950 yıl yaşamaz. Dolayısıyla bunlar, aklın kişi inandığı için kabul etmek zorunda olduğu bilgiler; diğer bir ifadeyle birer mucize olarak kabul edilirler.

Sünnetten Örnekler

Ayet-i kerimelerde olduğu gibi Hadis-i Şeriflerde de evrensel ve ayrıntılı makul deliller sunulmuş; akıl ise bunları anlamaya ve gereğini yapmaya çağırılmıştır. Öte yandan gerek diğer Peygamberlerin, gerekse bizzat Hz. Peygamber'in olağanüstü hallerinden yani mucizelerinden, duyulur alemin dışındaki olay ve nimetlerden, dönemin kültür ve tecrübesinden de bahsedilmiştir. Mesela:

Şakku'l-Kamer hadisi olarak bilinen ayın ikiye bölünmesi olayı; 18;

Rasulullah'ın çocukken kalbinin yarılması; 19

Cennette yüz yıl yürüdüğü halde bir suvarinin gölgesini geçemeyeceği ağaç rivayeti²⁰ gibi.

Bunların yanında hadislerde Hz. Peygamber'in devenin sidiğiyle

18 Buhari, Menakıb, 36; Müslim, Sıfatu'l - Munafikîn , 46- 48

19 Halime anlatıyor: Biz evin arkasındaydık. Muhammed de süt kardeşiyle sürümüzün peşindeydi. O'nun süt kardeşi telaşlı bir şekilde geldi ve şöyle dedi : Kureyşli kardeşim orada. Ona beyaz elbiseli iki adam geldi, onu yere yatırdılar ve karnını yardılar . Bunun üzerine ben ve babası telaşla çıktık. Onu ayakta rengi kaçmış bir şekilde bulduk. Babası onu kucakladı ve "Ey oğlum ! ne oldu " diye sordu. "İki beyaz elbiseli adam geldi. Beni yere yatırdılar ve karnımı yardılar. Sonra ondan birşey çıkardılar ve attılar. Sonra da onu eski haline getirdiler." dedi. (İbn İshak, Siret, Hayra Hizmet Vak Yay., Konya 1981, s.26-27).

20 Buhari, Tefsir (Vakıa), 301.

tedaviyi tavsiye etmesi ²¹ ve astronomiden bahsetmesi ²² gibi, toplumun kültürünü yansıtan veya Hz. Peygamber'in kısmen beşerî tecrübesine dayanan bilgiler de bulunabilmektedir. Nitekim İbn Abbas bunu hadisin sıhhatini teyid eden bir gerekçe olarak kabul etmiştir

Bu durumda rivayetlerde: ya Hz. Peygamber'e öğretilen diğer bir ifadeyle, O'nun tebliğ etmek zorunda olduğu bilgiler, ya kendisine vahyedileni Hz. Peygamber'in yorumu yani tebyiniyle ilgili bilgiler ya da kendisinin veya toplumun tecrübesiyle ilişkili bilgiler bulunmaktadır. Bunların içerisinde akıl ve duyu organlarının kullanılmasıyla elde edilebilecek tecrübî bilgiler olabilir. Bunlar müsbet ilmlerin, teknik ve teknolojinin alanına girmektedir, ki hadiste bahsedilen dünya işleri sahası bu olsa gerek. Bu noktada Hz. Peygamber'in söylediği sözler genellikle şahsi tecrübesine ve düşüncesine dayanmaktadır.²³ Konuyu daha iyi açabilmek için bir örnek vermek istiyorum. Hz. Peygamber (s.a.v) Medine'ye geldiğinde ziraatçıların erkek hurma dallarını dişiler üzerine asarak tozlaştırma yaptıklarını görmüş ve ne yaptıklarını sormuştu . Medineliler, durumu anlattılar. Hz. Peygamber, "Umarım ki siz bunu yapmasanız daha iyi olur" buyurdu. Onlar da tozlaştırma yapmayı terkettiler. Bu yüzden hurmalar olgunlaşmadan döküldü. Durumu Allah Rasulü (s.a.v.)'e ilettiklerinde o şöyle buyurdu :

"Ben ancak bir beşerim. Size dininize ait bir şey emredersem bunu

21 Buhari, Vudû, 66; Meğâzî, 36 ; Tıb, 6, 29; Müslim, Kasâme, 9-19; Ebû Davud, Hudud, 9; Tirmizi, Tahare, 55; Nesâî, Tahfîmü'd-DEM, 7.

22 Ebû Zer el-Ğifârî 'den rivayet olduğuna göre güneşin battığı sırada Hz. Peygamber kendisine :

- Ey Ebû Zer ! Güneş nereye gider bilir misin ? diye sordu. Ben :

- Allah ve Rasulü daha iyi bilir dedim " . Rasulullah:

- Güneş gider ta arşın altındaki karargahında secde eder ve maşrıktan doğmak için izin ister ve ona izin verilir. Bununla beraber güneş ademoğullarının günahkarları üzerine doğmayı fena görür ve bu halde secde etmeye yaklaşır. Fakat secdesi kabul olunmaz . Matlana gitmeye izin ister fakat izin de verilmez. Ona "artık nereden geldinse oraya dön denilir. O da battığı taraftan doğar. (Buhari, Bed'u'l-Halk ,4.) Bu hadisi muhtevasında güneşin dünyaya göre döndüğü anlamına gelen bir teşbih vardır. (Doç. Dr. Cemal Sofuoğlu "Hadislerin Anlaşılmasındaki Bazı Güçlükler ve Bazı Problemler " Uluslararası 1. İslam Araştırmaları Sempozyumu, İzmir, 1985, s.100-101).

23 Hayrettin Karaman, Bağlayıcılık Bakımından Rasulullah'ın Fiilleri "Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, İlimi Neş., İst., s.130-131

24 Müslim, Fezâil, 139,140-14; İbn Hanbel, Müsned, I, 162-163, III, 152; VI 123 İbn Mace, Ruhûn, 15.

uygulayın, size şahsi görüşten bir şey söylersem ben ancak bir beşerim. Bir başka rivayette "Siz dünya işlerini daha iyi bilirsiniz." 24 buyurdu.

Bu gibi tecrübî bilgilerde zaman, mekan, toplumun örf ve adetleri ve bilgi düzeyi etmen faktörlerdendir. Bu faktörlerin değişmesiyle de kabul gören görüş değişime uğrar. Mesela daha önce tıpta mide rahatsızlıkları için perhiz öngörülürken, bugün tam aksinin yani perhiz uygulamamanın doğru olduğu kabul edilmektedir.

Öte yandan rivayetlerin içeriği aklın idrak sınırlarını aşan vehbî bilgiler de olabilir. Allah'ın zat ve sıfatları, ruh, ölümden sonraki hayat, gelecekle ilgili haberler, Şâri'in koyduğu kurallar ve adete muhalif olan mucizeler gibi.

Ayrıca rivayetin sebab-i vurudu bilinmediği için de akla aykırı olarak değerlendirilebilir. Mesela Ebu Hureyre'nin "Zinadan doğan için en şerlisidir." 25 hadisini ele alalım. Bu rivayet sebebi vurudu zikredilmediği zaman hem En'am suresinin 164. ayetine, hem de akla muhalif gözükmektedir. Zira kendisinin işlemediği bir suçtan kişinin sorumlu tutulması, hem de suçu işleyenden daha fazla suçlu sayılması aklın kabul etmeyeceği bir durumdur. Hz. Aişe bu rivayeti işittiği zaman "Öyle değil, münafıklardan, Rasulullah'a eziyet eden bir adam vardı. Ashab Rasulullah'a o kişinin zinadan doğma olduğunu söyledi. O zaman Rasulullah "Zinadan doğan için en şerlisidir." buyurdu ". 26

Şüphesiz akıl kaynağı vahiy olan bu tür bilgilerin algılanmasında ve anlaşılmasında önemli bir role sahiptir. Ancak bunun rivayetlerin kaynağına aidiyetini tesbitten ayırılması gerekmektedir.

Öte yandan, yukarıda gördüğümüz üzere, akıldan kastedilen şey de çok net değildir. Kimisi bu noktada aklın temel ilkelerini anlarken, kimisi de aldığı eğitimle şekillenen zihniyetini aklılık olarak mütalaa etmektedir. Şüphesiz rivayetlerin aklın temel ilkelerine aykırı düşmesi durumunda, akla aykırılık bir gerekçe olarak ileri sürülmek suretiyle rivayetlerin uydurma olduğu söylenebilir. Zira Hz. Peygamber, insanların en zekisi olarak bilinir. Dolayısıyla çelişkili söz söylemez. Hadisçilerin makule muhaliften kastettikleri şey de bu olsa gerek.

İşte bu nedenlerden dolayı rivayetlerin kaynağına aidiyetini tesbitte müstakil olarak aklın kullanılmayacağı düşüncesindeyim.

25 İbn Hanbel, Müsned , II, 311; Ebu Davud, İtk,12.

26 Bedreddin ez-Zerkeşi, el - İcabe li İrâdi ma İstedrekethü Aişe ale's -Sahabe , Beyrut , 1980, s.108.